

SZAJOL KURIÁLIS KÖZSÉG
KIALAKULÁSÁNAK
TÖRTÉNETE

Dr. Lőrincz Gyuláné

Szolnoktól 8 kilométernyire észak-keletre a Tisza bal partján terül el Szajol. A község a Tisza és egy hajdani morotvája közé beékelődve fekszik. Szabályozás előtt a folyó egy szűknyakú kelet felé ívelő kanyarulatot írt le, körülövezve a lapályos és az év nagyobb részében vízzel borított Petét. Egy árvíz alkalmával a folyó áttörte a kanyarulat szűk nyakát és új kanyarulatot képezett, mely észak felé hajlik és a Kovácsi nevű lapályost ölelte körül három oldalról. Ezeket a kanyarulatokat az 1863-76. közti építkezéssel átvágták és védőgátakat húztak a Tisza mellett. Szajolon folyt keresztül a Tinóka-ér, mely Törökszentmiklóstól indul, s végigfolyt a tiszapüspöki, tenyői határon és Szajolnál tér vissza a Tiszába. A községet régen nádas, mocsaras terület övezte. A Tinókának ma csak a medre található, a helybeliek Foknak nevezik, 50-60 évvel ezelőtt még halásztak benne. A község ma Szolnokkal Tiszapüspökivel, Törökszentmiklóssal, Tenyőszállással és Kengyellel határos.

Lakói a múlt század közepén főleg földművelésből éltek. „Az itteni lakosság nagyobb részének csak egy-két holdnyi birtoka, vagy csupán háza lévén jobbára más határokból élt; ha kap, haszonbérrel vagy felében munkálja a földet; a gépek által jobbára a nyomtatástól elúttétván, most már csak aratni és napszámba jár a szomszéd pusztába, vagy végre lélekvesztőjén bónézva halász a Tiszán. Egy tehénkén s pár sertésen kívül egyéb jószágja nincs; ha a rossz években nem arathat, avagy napszám nincs, a nagyrész ínséggel küzd.”¹ A múlt század közepétől folyik a Debrecen-Szolnok közti vasútvonal építése, és 1870-ben megnyílik Szajolban a vasútállomás is. Ettől kezdve a szajoliak nagy része a vasútnál helyezkedik el. Az állami fizetést, a vasúti szolgálatot a szajoliak csak mint mellékfoglalkozást fogták fel. A főfoglalkozás a földművelés maradt. Fitt fejlődött Szajol tipikus kétlaki községgé. Nagybirtok a közelben csak egy terült el, a felszabadulás előtt a szajoli bérgazdaság Rt. 3919 kat.holdon gazdálkodott. Magában Szajolban csupán két 100 holdon felüli birtokos volt, Lipich István volt főispánnak 150 holdja és Kiss Pálnak 120 holdja volt.

1945-től 15 évig éltem Szajolban. A község története iránti érdeklődésemet először az keltette fel, hogy Szajolban igen nagy százalékban /50-60%/ élnek Hegedűs, Lajkó, Török és Szekeres nevű családok. Sok érdekes történetet mondtak el a falu múltjával kapcsolatban, végül bizonyítékképpen Hegedűs János tanulmányozásra átengedte a szajoli Hegedűs család levéltárát, azaz a család által 1778-ban összegyűjtött levélmásolatokat. Ennek alapján kezdtem el komolyabban foglalkozni Szajol történetével. Munkámat elég sok nehézség hátráltatta. Először is Szajol sosem volt jobbágy-község, mert semmi ilyen irányú írásban nem fordul elő, csak határjárások és birtokperek okleveles adatai között lelhetjük fel a szajoli nemesek nevét. A másik nehézséget az okozza, hogy Heves vármegyében a pétervásári járásban ma is van egy Szajla nevű helység. A középkori írás a két község nevét sokszor egyformán írja /Zayl, Szajli nemesek/, így csak földrajzi környezet döntheti el, melyik községről van szó. Megemlítem még, hogy Szajol nevű helység /ma Szajlovapuszta/ Bács megyében is volt, Újvidéktől észak-nyugatra.² Természetesen a Bács megyei Szajol nem okozott különösebb nehézségeket, viszont a két majdnem azonos írású egy megyében fekvő községet néha alig lehet szétválasztani.

A legtöbb problémát a hiteles adatok feltárása okozza. Feudális anyag csak az Országos Levéltárban, községünkre vonatkozóan főleg az Egri Állami Levéltárban található. Ezekhez idő és lehetőség hiányában nem tudtam hozzájutni. Még a nyomtatásban megjelent régebbi okmánytárak tüzetesebb átnézése is nehézséget jelentett számomra, tekintve, hogy Szolnokon sem a Megyei Verseggy Könyvtár, sem a Megyei Levéltár nem rendelkezik ezekkel a

könyvekkel. Sajnos az újkori anyag is igen hiányos, mert a Megyei Levéltár csak 1924-től rendelkezik iratokkal, a többi a II. Világháború során megsemmisült.

Így jelen dolgozatomat főleg a Hegedűs levéltárra tudtam építeni, felhasználva és kiegészítve az általam is hozzáférhető monográfiák, tanulmányok adataival és anyagával. Úgy gondolom azonban, így is érdekes és hozzávetőleg teljes képet alkothatunk egy kuriális község kialakulásának XVII.-XVIII. századi történetéről.

Mielőtt rátérnék Szajol kuriális községgé alakulásának történetére, vessünk egy pillantást a Hegedűs család levéltárára, hiszen dolgozatomnak fő gerincég ez képezi. A leveleket 1778-ban gyűjtötték össze és másolták le. A levéltár küldő állapota jelenleg préselt papírborítóját kézzel varrott bőrhát tartja össze. Széle erősen megrongálódott, hiányos. A belső rész 36 papírlapból áll, melynek utolsó lapja teljesen üres. Az első 8 oldal számozatlan, utána 1-től 61-ig számozott oldalak következnek. Az első számozatlan oldalon Elenchus Literalium Instrumentorum Do/mi/norum Nobilium Familai Hegedűs Poss/essio/nes Szajol Poss/ess/or/em/. A 2-től 7. oldalakon a tartalomjegyzéket találjuk a dátum, hely, jelzett cím és oldalszám feltüntetésével. A 61. oldalon található a hitelesítés és annak dátuma Tiszabó 1802. október 29. Hellenbrand Mihály és Végess János. Két töredezett, de hiánytalan piros viaszpecsét fejezi be a levéltárat.

Az irattár mellett külön iratok is találhatóak még.

1. A Hegedűs család eredeti hártýára írt nemesi levele, a pecsét hiányzik róla, de jól olvasható, elég ép állapotban van.
2. térkép 1778-ból, igen hiányos, főleg közepe erősen megviselt, de a térkép szövege jól olvasható.
3. A teljes irattár magyar fordítása 1893-ból.
4. Az Országos Levéltár 1895-ből származó hiteles másolat a Hegedűs levéltár „F” jelzésű okleveléről.
5. Az egri főkáptalan 1896. április 23-i heteles másolata a Hegedűs levéltár „E” jelzésű okleveléről.
6. Öt különböző perirat, a szajoliaknak az almási hitbizomány ellen indított pöréből az 1894. és 1898. közti évekből.

Dolgozatomban csak a Hegedűs levéltár által felölelt 1640-től a XVIII. század elejéig tartott időszakot tudtam feldolgozni, az előzményekre és a község községi fejlődésére csupán röviden utalhatok az adatok hiányosságai miatt.

Szajol nevét először 1261-ben IV. Béla oklevele említi meg, mely felsorolja az egri egyházmegye birtokai között Tiszapüspököt a szajoli nemesek szomszédságában. „Item Tyzapispuki, cum clau sura Tycie, Zege vocata, piscinis et clausuris quampluribus in vicinitate nobilium de Zayl et de Bala existentibus.”³ A következő oklevelek említését azért tartom szükségesnek, mert a Hegedűs levéltárnak ezek az első darabjai. 1277-ben IV. László Farkas fiát Móriczot és mostohatestvéreit Ivánt és Ivánkát az ecseki monostor jobbágyait szolgáló nemesei /Servientum Nostrorum Nobilium/ sorába emelte. /Hegedűs levéltár „got.B” jelzés, 8-9. o./ Az oklevél átirata 1640-ben keletkezett. Ugyanebben az oklevélben szerepel egy szintén 1277-ből származó másik oklevél Vylók, Halász és Turuserke birtokok adományozásáról, melyeket Szentpétery az Árpádházi királyok okleveleinek kritikai jegyzékében is közöl.⁴ Az előző oklevél pedig talán a Szentpétery által 2818. sz. alatt elvesztett oklevél szövege. /Hegedűs lt. Got. A. jelzés 1-5. oldal/ A következő határjárás oklevél, melyet 1339-ben Péter tenyői prépost kérésére Tamás erdélyi vajda és Szolnok megye ispánja tartat Tenyőmonostorán és ugyanebben az oklevélben 1412-ből

Zsigmond király rendel el határjárást Halásztelek urainak kérésére. Ezeket az okleveleket ugyanebben az átírásban közli Kandra Kabos is.⁵ A Hegedűs levéltár 53. és 58. oldalain jelzés nélkül találunk még egy 1347-ből való oklevelet szintén Tamás erdélyi vajdától, melyben Halásztelek Vylók és Turuserke birtokon osztozkodnak a peres felek. Végül az 58. és 59. oldalon Gara Miklós nádornak egy igen hiányos, töredékes oklevelét látjuk, melyben csak a Halász, Halászer neveket és az edigi határjárásokban mindig szereplő „Rakottyabokrot” lehet jól kiolvasni. Ezek az oklevelek a Szajjallal határos birtokokra vonatkoznak, s a községnek a ma Tenyő felé eső később állandóan perelt határát írják le. Az oklevelekben ismételtlen említi a szajoli nemeseket. A XV. Század végén Szajolban a mikebudai Simonfiak⁶ és a szajoli Török család⁷ birtokosok, a Mohács előtti évtizedekben pedig Sápi Lőrinc gyalui Was László⁸ és Wányi család⁹.

Gyökeres változások mennek végbe az egész országban a török hódoltság másfél évszázada alatt. A kettős királyság áldatlan idejét a nagybirtokosok állandó hatalmaskodásra használták fel. A Tisza melléke, mely ekkor Külső-Szolnok megye, éppen bele került a két király közti hatalmaskodásba. A váradi béke után Szapolyai János uralma alá tartozik, Buda elfoglalása után Martinuzzi szedeti az adót, 1548-ban pedig a Ferdinánddal kötött megegyezés szerint átengedi a királynak. Húsz év alatt tehát háromszor vált gazdát a megye területe, s közben a török támadások is megindulnak. A megyében élő nemesek és jobbágyok nem várhatják, hogy uraik megvédelmezik, ezért „külön békét” kötnek a törökkel, s 1548-49. között adófizetésre kötelezik magukat a budai basának.¹⁰ Ezzel megvásárolnak maguknak 1-2 évnyi viszonylagos nyugalmat.

1549-ben elkezdik kiépíteni a török ellen az új védelmi vonalat, melynek súlypontja Eger. A vár védelmi költségeit az egri püspökség jövedelmeiből fedezték, ezért 1546, 1549 és 1552-ben dicális összeírásokat rendelnek el.¹¹ Ezekből a Törökszentmiklóstól délre és nyugatra eső területek azonban hiányoznak. 1552-ben Szolnok várának elestével a Tisza bal partja török hódoltsággá válik és 132 évig a török az úr ezen a területen. Azaz a török is úr, mert a következő évben kétfelé fizet már adót Külső-Szolnok megye. A következő években a törökök Balaszentmiklóson kisebb erődöt épít, majd megalakítja a szolnoki szandzsákot, a török hódítás közigazgatásilag is befejeződik.

Az 1553-as dicális összeírásából Külső-Szolnok megye megint hiányzik „a dicátorok nem járhatták be”. A század végéig a török a tatár és a pestis felváltva pusztítja a környéket.¹² Úgyhogy az 1552-es összeírásban szereplő 428 adófizető helység helyett 1590-ben Rákóczi Zsigmond egri főkapitány már csak 108 helységből szedhet adót.¹³ 1596-ban elesik Eger is. Csak a 15 éves háború befejezése után alakul ki valamiféle nyugalom.

Ezekben a viharos időkben Szajol lakói feltehetőleg behúzódnak a nádasoktól, mocsaraktól védett Tiszazugba. A Szolnok és Balaszentmiklós közé eső község területén vitt át az út, mely a két erődöt összekötötte. Egy 1858-ból származó leírás szerint „Szajol helység határain némi nyomai látszanak egy mesterséges ároknak, mely a szentmiklósi szőlők felé húzódik, hogy ezen árok nem volt vízárak, azt fekvése és iránya mutatja. S azért igen valószínű, hogy ez török munka maradványa, melyet a szolnoki várral közelebb és biztosabb közlekedés végett húztak fel, melyen bizonyos távolságról örök voltak felállítva.”¹⁴

A község nem pusztult el a török időkben. Ezt bizonyítja az 1571-ből való defter leírás is. „Szajol falu tartozik a nevezetthez, Nagy Tomás, Simon Ferenc, Pap Ferenc, Gál Kristó, Miklós Demetör, Miklós Benedek, Takács Gergel, István Gergel, Kup János, Mészáros Mihál, Bíró Imre, Galamos István, Éljas Mihál, Lator Lukács, Simonv Máté, Turi János, Szakács

Lőrinc, Magyar László, László Benedek. 19 ház, templom.”¹⁵ A későbbi szajoli lakosok közül egyelőre senkit sem találunk a községben. Valószínűleg később telepednek be Szajolba. A nevek azonosítása azonban elég nehéz, mert a Török, Hegedűs név nem ritka. Ilen nevekkel találkozunk Tinóka faluban „Tenyő” Püspökiben, Tiszabón. Később, sőt ma is kiterjedt család Szajolban a Lajkó család, akkor Tiszabalán élnek, Szenttamáson pedig a későbbi Fejér családot találjuk. 1572-ben Khalil bég adólajstroma Zapoly néven Szajolt a szentmiklósi nahhiéhez sorolja.¹⁶ 1576-ban az egri egyházmegye Kis-Heves-i kerületének termény és bárányregestruma már csak 13 lakost említ Szajolban, akiknél 110 bárányt írtak össze tizedelés alá.¹⁷

A XVII. században mélyreható változások mennek végbe az uralkodó osztályon belül is. A tömeges nemesítések, melyek a XVI. század végén indulnak meg, még jobban megbontják a nemesi birtokos osztályt. A címeres levélen alapuló nemesség, armanisták számára, akiknek földje sokszor csak egy jobbágytelek nagyságú, függetlenséget, társadalmi biztonságot jelentett a nemesítés. A török hódoltság területére nagybirtokos nemesek sokszor be sem mernek menni. Bizonyítják ezt a korabeli beiktatások, melyeket „a töröktől való félelem miatt” a megyeszékhelyeken tartanak. Az új kisbirtokos armális nemesek viszont ott élnek, gazdálkodnak kicsi földjükön, elszenvedik a török fosztogatásait és igen gyakran a nagybirtokosok atrocitásaitól sem tudnak menekülni. Életmódjuk, sorsuk csak annyiban különbözik a jobbágyétól, hogy adót nem fizetnek, csak portánkénti országos taksát és személyes katonai kötelezettségük van. A nemesség számának emelkedésére jellemzőek a heves-megyei adatok. 1570-80 között 41,000 lakosból 1000 lélek nemes. /2,08%/ 1650-ben 18,000 lakosból 3,500 nemes /19,44%/¹⁸ Ez a köznemesi réteg képviseli a hódoltság területén a magyar közigazgatást és bíraskodást, a királyi Magyarország területén pedig ők támogatják a függetlenségi mozgalmakat. Igen elterjedt a szervitori rendszer is. A nagybirtokos nemesek birtokaik igazgatására sokféle ügyük elintézésére kismemeseket tartanak udvarukban, akiknek jutalma rendszerint egy jobbágyteleknyi területű birtok.¹⁹ Így kaphatott például Fejér Mihály Kutasi János esztergomi érsektől Szajolban egy megüresedett nemesi telket adományul 1601 februárjában.²⁰ A címeres levelet 1632-ben kapta meg a Fejér család.²¹

A nemesség megszerzése vagy elismertetése sokféle lehetőséget nyitott meg az új kisbirtokos osztály előtt. Ezek között talán a legfontosabb a védekezés lehetősége, hiszen a jobbágyfalvak lakosságát nemcsak a török, a végvárakból ki-kicsapó magyar vagy német portyák, hanem a garázda nemesek is állandóan háborgatták. A szajoliak irattárának első darabjai is azt mutatják, hogy kénytelenek nemesi kiváltságaikat védelmezni. 1640-ben Deöbrödi alias Szabó György szajoli plébános, Kun Balázs, Répás Péter és Nagy Mihály szajoli nemesek a maguk és egész nemes Szajol község nevében az egri káptalannál 4 oklevelet mutatnak be, s erről másolatot kérnek. A 4 oklevél tartalmát már előzőleg ismertettem. Ezekre az oklevelekre hivatkozik Ceglédi Albert egri nagy prépost két levele is, melyeket 1641 októberében Jászóról írt. Az egyik Eszterházy Miklós nádornak szól: „Elmúlt időkben az szegenj Szajoliak tanultanak vala megh. panaszolkodván, hogy réghi szabadságok ellen Füleken lakozo Demki2/ Andras és Koromzai Janos per defectum seminis kerte volna megh azon Szajol nevü lakos földeket in praejudicium nobilitaris libertatis Ngodtul, kiktül felettebb valo tribulatiokkal illetnek és naponként többel is fenegetetnek. Produkulvan itt az Captolomban levélebéli instrumentomokat transumaltatták, melliel /melylyel/ kénszerítetnek Ngodat mint a nemessegnek feő Biraiokat meghatalálni, alazatosan instalván Ngodnak, hogy igassaghokat meghtekenthvén nemes szabadsaghokat ne hadná labarfactualni. Mivel pedig az Haereticusok közöt mintegy bastja a meghnevet Szajol nevü falu alazatossan kerem Ngodat, Ngodnak legyen respectussa eraiok /ő rájok/ és előlvévén igassagos iussokat, meltoztassék protegalni őket és ilyen Haereticus Impetitorok ellen gyámolítani szabadsagokat.”²² A másik levél Lossy

Imre esztergomi érseknek szól ugyanabban az ügyben. „Igen Nagy Injuriajok vagon ezen Catholicus szegény Nemess Emberekh. . .kényszerítik őket a meg holdulásra és immár némellyeket közülük meg is fogván tömlőczöztek és tartották fogva amíg akarták contra proгатivum Nbblem ipsor.” /Hegedűs lt. I. jelzés 26-27. o./

Az ellenreformáció és vallásháború korában a szajoliaknak feltétlenül előnyükre szolgál, hogy „mint bástya állnak a Haeticusok között.” A falura kivetett szolgáltatások is pontosan megfizetik, kinek mi jár, megadják. A Liber S. Johannis 1643-as feljegyzése szerint: „Sayoll: Pro presenti Anno arendetur gvanto posterit.”²³ Az 1647-es országos taksa összeírásakor Szajol 5.- ft fizetésére kötelezték.²⁴

A következő évtizedek megint sok megpróbáltatást hoznak a Tisza mellékére. II. Rákóczi György hadjáratai elindítják újból a török támadásokat. Török, tatár és rác pusztítások zúdulnak végig a tájon.²⁵ Törökszentmiklóst pl. 1657-ben a törökök, 1659-ben Rákóczi hadai pusztítják el. Várad eleste után igazán szabad prédává válnak a falvak. 1662-ben a Szajolt környező helységek Tenyő, Püspöki, Tiszaföldvár és Fegyvernek lakói a felvidéki végvárak katonáinak „minden kereszténységet felülmúló garázdálkodásairól” panaszkodnak.²⁶ 1663-64-ben megindul a nagy török támadás. Kucsuk mohamed hadaival Szolnok vonul át, útjában elpusztítva, ami még maradt.

A szajoliak csak úgy vészelhették át ezeket a veszedelmes éveket, hogy egyrészt a nádasba húzódtak, másrészt fizettek, mindig fizettek. Heves és Külső-Szolnok vármegye ugyan amit csak lehetett, pénzzel váltott meg. Az 1659-ben a végvárak építéséhez rendelt munkát pl. portánként 3 és ½ magyar forinttal.²⁷ 1663-ban pedig az általános felkelésben való részvételt is „megvette”. Közben azonban még mindig védeniök kell magukat a szajoliaknak a hatalmaskodók ellen is. 1664. szeptember 6-án Pápai Péter Heves és Külső-Szolnok vármegyék alispánja elég goromba levelet ír szoboszlay Harangi Jánosnak, a szajoliak védelmében. „És mivel az én emlékezetemtől fogva, miolta az Nemes Heves vmben járok és gondját viselem, úgy tudom, hogy azok a Szajol nevü Nemes falu lakosi minden Taksájokat mindekoron igazán megadták a Nemes Rmnek. A Magyar Földes Urokat sem tudja a Nemes Vm. . .ha Kgd Törvény uttyán kívül megháboríttya. . .ugy meg fogja bánni, hogy maga sem felejtí el még él sé más hatalmaskodóknak is példájokra leszen.” /Hegedűs lt. K. jelzett 24-28. o./

A következő években a szajoli nemesek újabb tetemes anyagi áldozatot vállalnak, hogy végre szabadságukat és függetlenségüket biztosítsák. 1665. augusztus 10-én borfői Bory György, Diósi András, Wukovics Miklós és Mednyánszki Pál palatinusi adományt nyernek Szolnok-Püspöki, Szajol, Istvánháza és Szentpéter majorságokra. 1666-ban Wesselényi Ferenc nádor a bevezetést is elrendeli. A kihirdetés törvényesen előírt 15 napja után ugyan többen is tiltakoznak, a beiktatás mégis megtörténik a szentbenedeki konventben. /Hegedűs lt. F. jelz. 20-24.o./ Mielőtt a szajoliak birtokbavételével tovább foglalkoznánk, érdemes a Bory családot közelebbről megismerni.

A Bory Család Hont, Nógrád, Zólyom, Heves, Szabolcs és Pest megyében birtokos. Ezekben az években Bory Mihály Wesselényi nádor jószágkormányzója és legbizalmasabb embere,²⁸ királyi táblabíró és 1665. óta Korpona főkapitánya. Hatalomra vágyó, merész, lelkiismeretlen embernek írja le Pauler Gyula, akinek életeleme a cselszövés. Beteges testének gyengeségeit nagy erővel küzdi le, erélyes, vitéz jó katona. Bory Mihály convertita, mint ahogy ez a nádor környezetéhez illik is. Öccse György Tiszafüreden, majd Korponán él, protestáns s bátyja irányítása alatt a Wesselényi összeesküvésben közvetítő, szervező szerephez jut. A főúri

összeesküvés tárgyalásait Bory Mihály és Nagy Ferenc vezetik, akik úgy látszik, a nádor szervitorai. Wesselényi halála után egyre nagyobb szerephez jutnak. 1668. augusztus 11-én Bory már „árulja” a szövetség leleplezését. A közvetítő Bory György, aki október 9-én Bécsben 100 aranyat vesz fel „munkájáért”. Közben a felkelés előkészítésében részt vesz azért, Zrínyinek és Rákóczinak híveket toboroz a felvidéken. Az összeesküvés leleplezésében sokan vettek részt. Zrínyi Frangepán és a főúri résztvevők a kegyelem reményében tették. A szó szoros értelmében áruló Bory Mihály volt, aki anyagi ellenszolgáltatásért személyesen viszi Rottálhoz a szövetség leveleinek másolatait.²⁹ 1668. október 20-án Holeschaulban találkoznak. Bory Mihály hazautaztában november elején meghal. A perek megindulásakor 1670. november utolsó napjaiban elfogják Bory Györgyöt³⁰ és feleségét, Duló Juditot is. A pozsonyi, későbbi a bécsi bíróság is halálra ítélte 1671. november 6-án ki is hirdették előtte az ítéletet, hogy megfélémlítsék³¹, de az udvar megkegyelmezett neki. A teljes arcképhez hozzátartozik, hogy Bory György a börtönben katolizált, 1673-ban kiszabadult és birtokait is visszakapta.

Szükségesnek tartottam a Bory testvéreket közelebről ismertetni egyrészt, hogy lássuk kivel állnak szemben a szajoliak, másrészt, mert jellemző képet mutat a szervitor középnemességről. Talán még érdemes annyival kiegészíteni, hogy a Boryak minden birtokadomány elfoglalásakor – pedig sokat és sok helyen kaptak – tiltakozásba ütköztek, állandóan pereskedtek. Egy birtok sem királyi adomány! Visszatérve a szajoliak birtokszerzési akciójára, 1667. nagyböjt második vasárnapján /kb. március/ Varga Lőrinc füleki prezidárius által tiltakoznak a szajoliak Bory György beiktatása ellen, amely törvénytelenül ment végbe, mondják, mert a szomszédokat nem idézték meg. /Hegedüs lt. G. jelz. 24-25.o./ Ugyanez évben panasszal fordulnak Forgács Ádám főispánhoz, amire április 27-én kapnak választ. „Az kglmetek levelét átvettem, mit irnak megh értettem kglmetek azért igi ércse az dolgot, hofi en, Bori Mihali uramnak semmibe nem parancsolhatok, hanem csak abban szolgálhatok kglmeteknek, hofi, hogiha az kglmetek szabatsággha, az királyi adomanion vagion fundalva;eő feleségénél segéthetek kglmetek, az minthogi jó Informatioval ha kglmetek Emberét felküldi Pozsonba, az ki az kglmetek igazságáról informálhat és informalion is,¹ /valamibe tudok szeretettel szolgálhatok kglmetekk. Datum Gács die 27 Áprill. 1667. Kkk/ io akaroia G. Forgacs Ad. Mp.” Külső cím: „Szajly Nemes Uraim és ott lakozo jo akaro Barattimnak eő. Kglmeteknek Adassék.” A levélben Bory Mihály nevét olvashatjuk, felteszem, hogy vagy a szajoliak elírták Bory György nevét, vagy Forgács Ádám rosszul olvasta.

Az elkeseredett szajoliak kétségbeesett lépésre szánták el magukat. Inkább el akarják hagyni a községet, semmint Bory Györgyutalma alatt élnenek. Egy későbbi levélben így írják le mit határoztak: „ez elmúlt esztendőkbén, mikor Brofői Bory GyörgyUr megkérte volt Palatinus Uramtól ő Ngtul Sayliakat Falujuk bojgásra és oszlásra vöttök dolgainkat, elszaladván az Falubul, a Ki hol találna maradást magának, ezt halván az Szolnok Várában az Török Urak, hogy tellyességgel pusztán akarjuk hadni az Falut, addig szóltak, beszéltek, hogy ne cselekedjük azt, hanem Borfői Bory György Uramtul meg vegyük magunkat és Földünket meg szabadítsuk, ha nincsen pénzünk annyira való, avagy az Török Uratok enm ad, mi adunk annyit a mennyi elég lészen, csak az Császár Faluját pusztán ne hadgyuk.” „...Idegen Nemzet Úr, mint Török Urunk adott Interessre egyszer kétszáz tallért, másszor hatvanhatot és ugy mentettük meg magunkat Bory György Uramtól.” /Hegedüs lt. 33-34.o./ Az alkudozás eredményre is vezetett 1667. július 31-én Feir Mihály, Trombitás Mátyás, Török András és Hegedüs Demeter szajoli nemesek bejegyeztetik a szentbenedeki konventben, hogy Bory Györgytől 600 tallérrért /imperiales/ megveszik a szajoli nemesi jogokat. /Hegedüs lt. C. 14-16.o./ Amint láttuk a 600 tallért nem kis áldozattal hamarosan meg is fizették úgy, hogy

augusztus 31-án Bory György is bejegyezteti az adásvételi szerződést. Szeptember 15-én Füleken a megyei hatóságnak is bejelentik a birtokvételt Bory György magyarnyelvű szerződéslevelével, melyet azért adott: „hogy személyekre és Faujokra is magokat falujul meg Nemesithessék, mint örökös Nemes emberek azon falut szabadossan élhessék.” /Hegedűs lt. A-B. 12-13.o./

Bory György tehát jó pénzért eladta azt a birtokot, melyet sem a szajoliak, sem a török miatt háborítatlanul nem bírhatott volna. A szajoliak pedig adósságot is vállaltak magukra, csak hogy nyugodtan élhessenek. Pénzük elfogyott, pedig a „kijáró” megjutalmazása még hátra volt. 1669. március 15-én hites levelet adnak Szabó Demeter akkori bíró Hegedűs János, Török András, Fejér Mihály, Kovács István, Hykos Mihály, Fejér Sebestyén, Hegedűs Demeter, Répás Lőrinc és Balogh János tavalyi bíró a megye hatósága előtt „megtekintvén Nemes Trombitás Mátyás Urunkh eő Kigelmének mind Bécsben, Posonyban s mind pedig Korponára az szerént Fülekre sok izben fáradását...” megígérik, hogy még ebben az évben házat, hozzá való pitvart és komrát építenek, s megfogadják, hogy ...s azon egy Ház után Földeket is szabadon élhessen, Rétet is annyit mint Egy Ház hely után szokott egy egy külön kenyeres Gazda ember élni...” s ezen kívül ...”valamig él mind Maga, Felesége, gyermekei, az egy Császár Adóján kívül más adózássall se Török, se Magyar részre ne tartozzék. Mindazonáltal Falu dolgában Falu lován, költségén eő Kgme is mindig elmennyen.” /Hegedűs lt. O 31-32.o./

1669. április 1-én kiadták Bécsben a királyi jóváhagyást is az adás-vételi szerződésre, /Orsz. Levéltár hiteles másolata a magyar udvari kancelláriai osztályon őrzött I. osztályú Magyar Királyi Könyvek bélyegtelen 14. kötetében 338 és következő lapjain lévő okmányról/ és a beiktató rendelkezést is. /Hegedűs lt. E 16-20. és az esztergomi főkáptalan hiteles másolata az őrizete alatt lévő Garam melletti Szt.benedeki konvent hiteles helyi levéltárának „Q” betűvel jelzett jegyzőkönyv 231. és következő lapjain bejegyzett szövegről./ A beiktatási rendelet és jegyzőkönyv egy-egy zárójeles mondata jól megvilágítja a Szajol körül uralkodó állapotokat. A beiktatás akkor történjék a színhelyen – mondja a rendelet – „ha a félelem és török zsarnokság kegyetlensége miatt megtörténhet”, de mivel a küldöttek „Szajol község helyszínére a törökök kegyetlenkedései miatt nem mertek menni, „ a beiktatás 1670 márciusában Füleken történik ellentmondás nélkül.

Úgy látszik, a szajoliak türelmetlenül várták a királyi levelet, mert sürgették Bory Györgyöt. Bory 1669. április 22-én válaszolt Korponáról. „Jól tudgátok édes Atyámfiai, hog az mi Császárunknál nem olly könnyü az dolog, mit ha az Ember egy Bassa vag Bék eleibe menne...eő Felesége már meg parancsolta, hog adgák ki /t.i. levelet/...hog pedig kécségetek ne légen édes Atyámfiai én hitemre irom, az árát is meg adtam azon levélnek...Amennyivel el haladott, annyival el nem mult a dolog.”

Szegény szajoliaknak még a saját falujukban is akadt ellenségük. 1669. október 19-én törvényt hoznak Szajolban lakó Kálmán Lukács ellen. A falu nevében Török András elbeszélte, hogy a Borynak fizetendő összeg kiegészítésére hogyan vettek fel kamatra 200 tallért a szolnoki Törököktől. „Akkor elhatározták, hogy az Sayli kapu nincsen be téve, hanem a ki ebben az sok számu pénz Summájában nem akar fizetni, tehát dolgára mehet, a ki pedig el nem megyen, és itt marad közöttünk, ebben az fizetésben fizetni kell, ha az Sayli földön akar lakni szabadossan...de az Török Úr pénzét...nem adhattuk, fizethettük meg eddig is, mert Kálmány Lukács nem akar ebben egy pénzt is fizetni...csak hatalmasul éli, és bírja az Sayli földet...TÖRVÉNY:...az mellyen az Házban bé megyen, ki megyen Sayoli földön jár, nincsen semmi közü Kálmány Lukácsnak, hanem ha reája rendelt pénzt meg adgya Kálmány

Lukács mint mind egyik meg adta, az után ő is bírja és birhassa szabadossan mint sajáttját. Ez a határozatot felterjesztik a megyei hatósághoz is.” /Hegedűs lt. P. Q. R. 32-35.old./

Mire a szajoliak birtokban érezhetik magukat, vége szakad az eddigi nyugalomnak is. Láttuk, hogy a megye emberei nem mertek Szajolba menni, de az itteni lakosok keserves nehezen, de viszonylag biztonságban éltek. A Wesselényi összeesküvés utáni megtorlások, a bujdosók mozgalmi, majd később a török ellen meginduló hadjárat a Tisza mellékét lakatlan pusztává teszi. Az eddigi pusztulás is hihetetlen nagymérvű volt. A porta összeírások szerint a kis-hevesi kerületben 1552-ben 506m 1647-ben 75,5, 1670-ben már csak 35 portát számlált.³² Ezt a keveset is pusztítani kezdik most. „A megye a török végvárak között elől-hátul azok által görnyedvén teljesen a török hatalom torkába jutott... a múlt ősztől fogva a rebbelisek csapata is állandóan járja a megye területét.”³³ – panaszkodik a megyei felirat a királynak, mikor a szinte teljesíthetetlen adók kivetése ellen tiltakoznak.

Szajol ebben az időben szomszédaitól szenved. 1673. október 21-én panaszkodnak a főispánnak, hogy Fáy László és Lóczy János tiszapüspöki földesurak 500 marhájukat elhajtották. Másolatot vesznek a Bory Györggyel kötött szerződésekről és felküldik a megyéhez nemesi szabadságuk bizonyítékeképpen. Aztán ezt írják: „...Ngodk valljuk a Kárt, vegye meg Ngod Fái Lászlón, Lóczi Jánoson, csak az mi igaz földünket marassza meg nekünk...” /Hegedűs lt. Cc. 52./ A vidék teljes pusztulása előtt az 1675-ös taksa kivetés ad utoljára hírt Szajolról. „Szajol curialis tax. ad. flor. 5. Nobilies bidem: Mathias Trombitás ad. D. 6. Lucas Kalmán ad. D. 12.”³⁴ Ezután sorsa valószínűleg megegyezik a környező falvak sorsával. Thököly szabadságharcának megindulásától igen nagy volt itt a pusztulás. A meginduló labanc és kuruc hadak egyaránt dúlják és fosztogatják a környéket. Szajolról ugyan nem maradt írásos feljegyzés, de a közvetlen szomszéd községek panaszt tesznek Strassoldonak, hogy a német zsoldosok pusztítják és sanyargatják a szegény népet. Valószínű, hogy Szajol sem kerülhette el ugyanezt a sorsot. Thököly a Felvidék elfoglalása után Heves és Külső-Szolnok vármegyékre a katonák beszállásolását, kéthavi élelmezését, fuvar és felemelt adót vetett ki. A kurialisták és armalisták egyszer hatszoros, egyszer meg tízszeres taksát fizettek. 1685-ben a törökök és tatárok felégetik az egész Tisza mellékét, majd a császári hadak visszafoglalják Szolnok várát és Szentmiklóst is. 1686 júliusában Grill Károly császári megbízott már megkeresi a Szolnok megyei hatóságokat, hogy mivel Eger ostromzár alatt van, s a megye a töröknek aligha fizethet adót, gondoskodjanak a tized behajtásáról a császár számára. Hogy a környező falvak milyen állapotban lehettek, azt Bulyovszky alispán levele szemlélteti a legjobban. „A nép más részének falvai elpusztítottak, ők maguk Gyöngyös, vagy Berénybe menekültek, hol összeszorulva korpá és makk keverékéből készült kenyérral és az elhullott állatok húsvával táplálkoztak. Maga Eszterházy nádor is tiltakozik a császárnál a sarc kivetése ellen, hiszen... Azon vármegyében az egy Gyöngyös és Jászberénynél nincsen több ép hely.”³⁵

A szajoliak is elmenekültek, 1698. június 17-én Dévai Pál a Ladányba menekült szajoliaktól: Hegedűs Péter, Szabó Miklós, Hegedűs János, Siga György, Pomázi Péter és Veres Istvántól 70 rhénus forintokat vesző fel fegyverválság fejében. /Hegedűs lt. Bb. 51./ Az egri egyházmegye 1699-es templom összeírása is elhagyottnak jelzi a községet. De a menekültek számítanak arra, hogy egyszer vissza lehet menni, készülnek a még hiányzó lépésre, armális levelet kell szerezni. A Fejér és Török családnak már megvolt a címeres levele, tehát a szajoli Hegedűsök is meg akarják nemesíteni magukat. Ajánljuk és kijárójuk Palugyai Ferenc dátum nélküli levelében előszámlálja költségeit: kölcsönadott Somoskői Ferencnek, aki a szajoliaknak pártfogót keresett 20.- ft-ot, aztán a „...Mtgos Cardinálytul ki Hatszáz forintokat pretendálván pro.taxa, mind addig fáradoztam, a míg kevesebbért is /300/ magam sok

könyörgése által ki szerezhettem.” Majd „... egy böcsületes Turi emberk Tizenkét aranyat kellett adnom mindgárt előre, a ki hathatós lévén a maga tehetségének, említett, mlgos Cardinály előtt tolt az szekerünket.” Ezenkívül ajánlja, hogy Somoskői Ferencnek fáradozásaiért adjanak 50 forintot. Ezek után várja becsületes fáradozásainak jutalmát. Azt is írja még a jó úr, hogy „...mert ki nem mondhatom ktek, mely nehezen lehetett hozza jutnunk ezen Armalisshz, a mostani Felföldön vétetlenül támadott zürzavar miatt, kihez képest az Fölséges Udvar nem hogy Magyarokat kívánt volna meg nemesíteni, inkább e rosszakat /az mint maga is ktek hallhatta/ mindenütt fogdosván azok életekre járn szándékozik.” Ebből gondolom, hogy az idézett leveleket a hegyaljai felkelés idején írták.

A nemesi levélért való folyamodvány 1701. június 30-án és a kihirdetés 1702 februárjából megtalálható a Hegedús levéltárban /Z. 48.-50-ig/ Ennek tanúsága szerint Hegedús Demeter és testvérei Gergely, Péter, István, Mihály és ezek fiai János, Antal és Mátyás nemesi ékességet nyertek. Szajol község pecsétje és címere később azonos a Hegedús család címerével, mely az eredeti hártya armálison látható. Ezzel Szajol kuriális községgé alakulása befejeződött. Sikeresen megvívták harcukat, nem csak a pusztító tatár hordáknak, a német és magyar hadak pusztításainak tudtak ellenállni, hanem felhasználva minden lehetőséget, pénzt, tiltakozást, könyörgést a feudalizmus bátyái mögé verekedték magukat. Az átalakulás lehetőségeit véleményem szerint egyrészt a török hódoltság által teremtett helyzet adta meg. A török békeidőkbe nem avatkozott bele a községek életébe, ha a kivetett adót pontosan megfizették. Szajol szerencsés helyzetben volt, mert a Tisza és a Tinóka mindig biztosította a gazdag halászsákmányt, a nádas nem csak búvóhelyül szolgált veszedelem esetén, hanem építő és tetőfedő anyagot is adott. A Tiszaparti füzesek kosárfonásra adtak vesszót. Nagy számú szarvasmarhát is tartottak a szajoliak, mint azt a püspöki hatalmaskodók ellen írt panaszos levél mutatja. Ezekből tudták biztosítani az adóra szükséges költségeket. A közelben nem volt nagybirtok, mely rabság alá vetette volna, vagy területét elrabolta volna. Viszont elég mostoha körülmények között voltak ahhoz, hogy a nagybirtokosság számára nem gyakoroltak különösebb vonzó erőt. Mindenen felül úgy gondolom, hogy a legfontosabb tényező az átalakulás során a meginduló pénzgazdálkodás idejében az elegendő pénz előteremtése volt. A szajoliak mindig meg tudták szerezni azt az összeget, amellyel megválthatták magukat, először a töröktől, később Bory Györgytől, majd megvásárolták a királyi adományt és nemesség levelet is.

A Hegedús levéltár a község további történetére vonatkozóan is tartalmaz még adatokat. 1712-ben a szajoliak Ladányban vannak, mert Csomortányi alesperes ezt jelenti az egri püspöknek: „⁵Tul a Tiszán Szajla. Ecclesia ex orindine fuit deserta.” Kálmán János és Nagy Mihály mostani Ladányi lakosok elszámolnak a templom pénzével is. Közben említik Hegedús Sebestyént és fiát, Gergelyt, akik Gyöngyösre menekültek. Egyébként Fokoru Tiszapüspöki és Tanyó lakosai is Ladányban vannak abban az időben. Szintén 1712-ben fizetik be a taksát Gyöngyösön bizonyos házhelyért, kit Tisza-Szajolban bírtanak, úgymint Hegedús Gergel, Kovács Pál, Hegedús János, Fejér János, Szabó Miklós, Pomázi János és Trombitás Imre, összesen 64 rénus forintokat. Szajoban tehát 8 házhelyért fizettek, mert egy ház után 8.- forint volt a szimpla taxa.

A szajoliak 1712. és 1718. között költöznek vissza községükbe, mert Hegedús Gergely és Demeter 1718-ban tiltakoznak, hogy Szolnokon lakó Szélesi Imre ne élje a szajoli jószágokat és halászeitől bért ne szedjen. 1722-ben pedig Erdődi egri érsek kénytelen az alispánt felkérni, hogy Szajol és Tiszapüspöki határát mérjék fel, mert a gyakori határsértések miatt „civódások és gyilkosságok esnek.”

1722-ben a Neo-Awuistica Commissio felszólítja Szajol község lakosait is, hogy jelenjenek meg a királyi kúria előtt és igazolják tulajdonjogukat. A szajoliak ekkor újra másolatokat kérnek a birtokkvétellel kapcsolatban. Úgy látszik, ehhez kellett Ökrös György 79 éves akkor öcsödi, előbb tenyői lakos vallomása Szajol megvételéről. Ezekről az évektől egész máig Szajuban a Hegedűs, Török, Fejér, Lajkó, Szekeres családokat találjuk túlnyomó számban. A gazdálkodás 1747-ig közösen történhetett, mert a birtokfelosztást 1747. szeptember 15-én jelentik be a megyei hatóságnak. Ennek értelmében a szajoli birtokok fele része a Hegedűs családot, negyedrésze a Lajkó családot, nyolcadrésze a Fejér családot, tizenhatod részt Lajkó Jánosné Majori Ilona kapta meg, mint a Török család után járó részét. A birtok felosztás során a községnek 4 dűlőjét nevezik meg: a tenyői határra járó Tisza felé eső dűlő, a nagy árokra járó dűlő a tenyői határig, a szerő dűlő a nagy árokig és a Disznókútjára járó dűlő. Itt lehetett valahol a Töviskés és a Tisza mellett a Füzes erdő.

Ezek közül ma már csak a Disznókút létezik, a többire még a legöregebb emberek sem emlékeznek. Kovaczocy István volt tiszapüspöki plébános 1869-ben feljegyzi, hogy: „A tiszapüspöki határban még a múlt évtizedben látható volt egy nagyobb szerű földhányás, melyet a lakosok nagyároknak, a mellette lévő földet nagyárok dűlőnek nevezte, s mely Szajol felé húzódik, honnét jól kivehető... ezen árok nyomai a tenyői pusztán is jól látszanak. Az 1754-55. évi országos nemesi összeírásakor Szajolban a következő családokat találjuk: Fejér, Hegedűs, /18/ Janoviczky, Kálmán, Lajkó, Lipcsei, Lukács, Szekeres Tassy, Török, Borhy és Molnár. Az 1770-es úrbérrendezéskor kiadott 9 úrbéri kérdőpontra a szajoliak a következő választ adták: „Szajolt 7 zsellér család lakja, telkes jobbágyok nincsenek. Földesurain a Hegedűs, Janoviczky, Török familia –,... mivel nem önmagunk házaiban, hanem földesuraink házaiban lakunk, semmi szerződés alatt soha nem voltunk. Adózásunk a házaktul áll 1 forintbul pótolják ezen szükségüket. Semmi küldő vagy belső házhelyünk nincsen. Mivel járó marháink sincsenek, robotot sem teszünk, hanem kézimunkát, amikor kíváztatik. Semminémü termésünk nem lévén, dézmát nem adunk, pénzbül vagy termésbül való adományokat sem.”

A Hegedűs levéltár utolsó darabját 1778-ban keltezték. Ebben az időben szedték össze a Hegedűs család levéltárában lévő iratokat is, amely, mint látjuk, jóformán mind a határra vonatkozó oklevél. Ekkor akarták felmérteni újra a határt, de ezt akkor megakadályozta az Almási uraság. A mellékelt térképen lévő szöveg tanúsága szerint a szajoliak tenyő felé akarták bővíteni határaikat. Ezzel megkezdődik egy jóformán 140 évig húzódó határpör, mely már átvezet a kapitalizmus világába. Hiába számítottak a nemesi jogok által biztosított zavartalan birtoklásra, keservesen megszerzett határaikra rátenyerel a szomszédságukban terjeszkedő nagybirtok és „a szajoliak zugba záratva szűk mesgyével körülkerítették.”

A XVII-XVIII. század folyamán lezajló változások között nem csekély jelentőségű az uralkodó osztály bomlási feladata. A tömeges nemesítések, főleg a kuriális és az un. Sessiós /egytelkes/ nemesek számát gyarapította, nem is szólva az armális nemességről, akik semmi földdel nem rendelkeztek. A középbirtokos nemes, aki 10-15 jobbágytelek jövedelemével rendelkezett, még talpa alatt érezte a feudális társadalom alapját. Lehetősége volt a megyei életben elhelyezkedve kapcsolatot tartani az egykori uralkodó osztállyal, s így maga is tudta, hogy közéjük tartozik. Az egytelkes bocskoros nemesség megreked a paraszti szinten. Ők a nemesség legalsó rétege, akik nem csak életformában, de gondolatvilágban, érzésben is elszakadnak az uralkodóosztálytól. Fejlődésük két irányú lehet, vagy a megyei élet kortesévé válik, aki pénzért, borért eladja szavazatát, hordószónokol és fokost forgat; vagy lesüllyedve a parasztok közé, azoknak haladó szárnyát alkották. Természetesen az adómentesség joga sokáig regresszív hatást gyakorol a kismemességre. Legfeljebb annyi előremutató vonás marad bennük, hogy egyenlőknek érzik magukat a többi nemesekkel. A feudális maradványok

sokáig élnek, anakronisztikus megmozdulásokra készítetik ezt a réteget. A szajoliak pl. nemesi jogon folytatnak majd pert az 1890-es években az Almásyak ellen. De ha Lenin szavaira gondolok: „Az egyenlőség eszméje jogos és haladó a parasztnál, amennyiben a jobbágyi egyenlőtlenység ellen folytatott harcot fejez ki... És rossz marxista volna az, aki a polgári jelszavat szocialista köntösének csalárdságát bírálva, nem tudná a jelszavaknak, mint a hűbériség ellen folyó harc legdöntőbb polgári jelszavainak történelmileg haladó jelentőségét értékelni.”³⁹ – úgy érzem, érdemes a kurialisták történetével foglalkozni.

Jegyzetek

1. Kandra Kabos: Adatok az egri egyházmegye történelméhez. I. 390.o.
2. Győrffy Gy.: Az Árpád-kori Magyarország történelmi földrajza. 233.o.
3. Kandra: i.m. 310.o.
4. Szentpéteri: Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke II. 197.o. 2818. sz. oklevelek.
5. Kandra: i.m. 370.o.
6. Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában I. 670.o.
7. Bártfai Szabó László: Pest megye oklevles emlékei 516.o.
8. Bártfai Szabó: i.m.331.o.
9. Bártfai Szabó: i.m.518.o.
10. Borovszky: Heves vármegye története 429.o.
11. Szederkényi-Balássy: Heves vármegye története II. 74.o.
12. Soós Imre: Adatok Heves vármegye benépesítéséhez a mohácsi vész után 5.o.
13. Szederkényi: i.m.II. 272.o.
14. Balássy: Törökszentmiklós történelmi tekintetben 22.o.
15. Dr. Győrffy Lajos: Adatok az Alföld törökkori településtörténetéhez 17.o.
16. Kandra: i.m. II. 318.o.
17. Szederkényi: i.m. II. 272.o.
18. Homann-Szekfü: Magyar történet: V. 137.o.
19. Egyetemi Tankönyv: 59.o.
20. Kandra: i.m.II.318.o.
21. Orosz Emil: Heves és Külső-Szolnok vármegyék nemes családai
22. Kandra: i.m. 318.o.
23. Kandra: i.m. III. 524.o.
24. Szederkényi: i.m. III. Okmánytár
25. Soós: i.m. 5.o.
26. Szederkényi: i.m.mIII. 273.o.
27. Corpus Juris 1659. CXXX. T.c. 4.§
28. Pauler Gyula: Wesselényi Ferenc összeesküvésének története
29. Pauler: i.m. I. 215.o.
30. Pauler: i.m. II. 198.o.
31. Pauler: i.m. II. 398.o.
32. Szederkényi: i.m. III. 448.o.
33. Szederkényi: i.m. III. 108.o.
34. Szederkényi: i.m. III. Okmánytár
35. Szederkényi: III. 179.o.
36. Kovacsoczy: Tiszapüspöki és fiókhelyei 27.o.
37. Illéssy János: Az 1754-55.évi országos nemesi összeírás
38. Soós Imre: A jobbágyföld helyzete a szolnoki Tiszatájon 29.o.
39. Lenin: Az agrárkérdésről I. 457.o.

OKMÁNYTÁR

I. Bory György örökökétartó szerződése a Szajoliaknak az egész szajoli örökség felől

Én Borffői Bory György vallom ez levelemh rendiben, és adom tudtára mindenek, az Kikk illik. Elsőbben is magamra vállalván feleségemh utriusque sewus maradékimh, successorimh terheket, az kiket ezen alább meg irt dolog most avag jövődöben illetve, avag ilethetne. Miképpen az elmúlt idükben Külső Szolnok Vmben lévő Szajol nevü Falunak lakossai közönségessen alkuttanak volt meg vlem Hatszáz Tallérokban hozzájuk való jó jussomnak cessioniáért, és Translatiójaért azon végzés szerént az meg említett Falunak lakossai, ugyan ottan lakoss Török András, Trombitás Mátyás és Fejér Mihály nevü emberek által meg küldöttek, és én is minden defectus nélkül bevaltam, melyet fel vévén ez közel el mult napokban, az Tiszteletes Szent Benedeki Conventban, magam, utriusque seqvus maradékim Condonotariusaimnak, s azok is utriusque sequus maradékjokk és Successorokk Királyi Igazságunkk, és adományunk jussát az meg irt Szajoli Lakosokra, és azok itriusque sequus maradékjokra, Successorokra transferáltam. Vala ugy mostan is ujjobban, mind magam s Condonotariusim képekben is abban való nékem adatott Plenipotentialis szerént is perpetuum és irrevocabiliter rájuk transferálom donacionom és Statutium vigorának cessiot tészek és libertálom, semminémü just és proprietast, magamnak utriusque sequus maradékimh, Successorimh, Condonotariusimh, azok is mind két ágon lévő maradékinak successorik most és jövődöben nem resserválván hanem valmi volt volna egy szóval mindennémü jussukat azon Szajoliakra, utriusque sequus maradékjokra és successorokra transferálom ugy hogy személyyekre, és Falujokra nézve is magokat falujil meg nemesithessék, mint örökös nemes emberek azon falut minden hozzá tartozandó határral szabadossan élethessék, mint örököket ugy birhassák, s Tenő nevü falu felől pedig a melly határokat el foglaltak volt, azt is Törvény szerént magukévá tévén örököss képen, mint igaz Határjokat birhassák. Országunk Törvénye szerént az Evictiót ebben magamra, Feleségemre, utriusque sequus maradékimra és Successorimra vállalván ugy, hogy azon Falunak örökösképen való Dominiumjában és magokat is személyyekben Condonotariusim, azok utriusque sequus maradékjok és Successori ellen magam hütségemmell tartozom és tartoznak maradékim és Successorim tuealni és protegálni, idein adván értésemre. Kit ha nem cselekedném, vagy cselekedni nem akarván én, utriusque sequus maradékim és Successorim tucálni, adunk tellyes hatalmat az Szajloakk Saltem vigore presentium intra ambitum issius Regni Hungariae valaholés valamelly Vmiben Jóságom és jószágunk talláltatik, azon vármegyének Vispánnya komissiója mellett egy Szolgabirót és esküdtet házátul ki vivén minden Exmissionalis nélkül Két ezer Forint érő, Magam, és utriusque sequus maradékim és Successorim el foglallhassák és el foglalltatthassák, és azon falu lakossai mind addig birhassák, valameddig azon Summa pénzt le nem tesszk. Abscissis omnió Universis et qvibusvis juridicis Remedys, juisti tiorumqve temporibus hac in parte nihil surrogatibus. Mellynek nagyobb bizonyágára attam ez Essionalis Levelemet kezem irásával, és pecséttemmel meg erősítvén ezen levelemet Coramizáló emberséges emberek előtt, szabadságot adván ő kigyelmek, hogy az nemes heves Vegyülésében, avagy Törvény székiben referálhassák, Protocolhassák, és arrul juriu eorudem futura pro cantela Authenticé Testimonálist is extrahálhassanak magok. Date in Fülüensis die decima quinta Septembris, Anno Millesimó Sexcentesimo sexagesimo septimo. Subskriptiomes erant tales.

Bory György mp. Franciscus Hamvay Vcomes Cottuu Heves mp. Cor me Petró Pápay mp. Cor me Joanne Pápay mp. Petrus Battik mp.

II. Palugyay Ferenc levele

Ajánlom szolgálatomat Kgltekk. Isten minden kívánatos jókall áldja meg Kgteket. Ez Levelemet megadó Somoskőy Ferencz Uram, az Kgtek armálissa meg szerzésében az Három száz Forintokkal sok Rendbéli Fő fő Rendeket supliclván és busitván, nem talált olly patronust magának, aki fel vállalta volan, nem is merték biztattni, hgy azon Három Száz Forintokkal végbe vihesse az Ktek Armálisának ki szerzését: hanem ez előtt három holnappal szerencséjére hozzám jöven, az Ktek Instantiaját s Nemes Levelét ki venni való jó szándékát előttem jelentvén, és tőlem ez iránt biztatást vevén, azon három száz forintokkall sok diestova való bussitássall lehetet sokára végébe vinni, magánál lévő kevés költsége el fogyván, magam adtam ő Kgk kölcsön Husz forintokat; de bezzeg két annyit is, s még többeti s kell vala költeni ő Kgek, mert ki nem mondhatom ktekk, melly nehezen lehetett hozzá jutnunk ezen Armálishoz a mostani Felföldön véletlenül támadott zűrzavar miatt, kikhez képest az Fölséges Udvar nem Hogy Magyarokat kívánt volna meg Nemesíteni, inkább a rosszakat /a mint maga is Ktek halhatta/ mindenütt fogdosván azokh életekre járn szándékozik. Meg nevezett Somoskőy Ferencz Uram azon is könyörgött vala, hogy ha mód van benne, tehát Hegedűs János és Mihály Uraimék neveit is interaltassam az Armalissba, mint hogy Attyakiak Ktek, hadd ne kellessék eő Kgkh is magán való Armalist iszonu nagy költséggell szerezn, hanem ezen uttal, ő Kgket is ne terheltessen meg nemesíteni, assecuralván azon engemet meg nevezett Somoskőy Ferencz Uram, hogy ezt végbe vivém, az olyatén fáratságomért és jó akaratomért magán való becsületes renumeratioval leszen hozzám Khtkh. Minthogy az én részéről és általam mindenek szerencsésen véghez mentenek, és az két becsületes Atyafiak nevét is azon Armálisba bé tétettem, s épen öt személyre, sőt az Kgtekh élő fiaival együtt nyolcz vagy Kilenczre extendáltatik ezen Armalis Levél, és csak egyConsiliarius recommendálván az Kgtek Instantiáját, holott Országunk élő Törvénye szerént, kér recommendátor Consiliarush kellett volna lenni; ezen fogyatkozást is supplealtam, magam is, ugy mint Fölséges kétképpen való Consiliarussa indorsaltam a Recommendatiót, s azzal mindeneket eő Felsége előtt helyre hoztam, seőt sz Mtsos Cardinálytul, Hat Száz Forintokat pretendalván pro Taxa, mind addig fáradoztam, a míg kevesebbért is magam sok könyörgési által ki szerezhettem. Elvárom az Kgtek neve alatt nékem igirt, s általam bőven meg érdemlett béremnek böcsületes jutalmát, annyivl is inkább, hogy egy böcsületes Uri Emberk Tizenkét aranyat kellett adnom mingyárt előre, a ki hathatos lévén a maga tehetséginek, említott Mlgos Cardinály előtt tolta szekerünket, s illy nehéz üdőben is véghez vitte folamallyát Inbstantiánk. Valaminthogy azért méltónak itélem /sőt recommendalom is Kgtekh/ hogy Nemzetes Somoskőy Ferencz Uramh minden költségét, Fáratságát meg jutalmazza Kgtek, mert bizony szivessen, igazán és igen szorgalmatossan szolgált és fáradozott ezen Kgtek dolgában, kit máss nem cselekedett volna, sem végbe nem vitte volna ebben az nehéz üdőben, meg is érdemli, ha Ötven Forinttal meg jutalmazza Ktek az ő Kgme Szorgalmatoss hü szolgálattját. Szintén ugy reménlem, sőt inkább el is várom az ajánlott fáradozásomh meg érdemlett jutalmát magam is, mellyet szivesen cselekedtem, kit említett Somoskőy Úr ismét ide feljövén az Ktek jó akarattýából föl is hozhat magával. Máss képen ugy lett volna a szokás, hogy addig ki nem adatott volna az Armális, valamedig mindenek elébb nem complanáltattak volna, de én bízván a Kgtek jó akarattýában, s az Kgtek böcsületét előttem viselvén, ki adtam keezmbül, és ezen alkalmatossággal meg külttem Kgtek. Kivánnám, hogy Isten Fölséges Urunk és Szegény Hazánk Szolgálattýára sokáig tarcsa és éltesse, és

szerencsétesse Kgteket. Én pedig készen lévén tovább is mindenekben tehetségem szerént Ktekh szolgálom, maradok míg élek. Ktekh igaz jó akaró Baráttya Palugyai Gábor mp.

II.A szajoliak és Kálmán Lukács közt kévő pör.

Az Sayliak között és Kámán között való Pörökh Törvények Feleletivel együtt, az mellyt Becsületes Forgott emberek töttek. Az Sayliak Föl Pörösök, Prokátorok Török András falu feiben holott beszéllett feleletiben, forgatván ügyit, baját minden fogykozásáról. Juthat eszetekben Tisztelendő Birák Uraim, minémü bojbásban voltunk ez elmúlt Esztendőben, mikor Borői Bory Gyöty Úr meg kérte volt Palatinus Uramtól Ő Ngtul Sayliakat Falujul és a faluhoz minden hozzája tartozandó élő földivel, rétével, vizivel, erdejével, marha járó földével, etc. Azomban mink is halván ezt bojgásra és oszlásra vettök dolgainkat, elszaladván az Falubul, a ki hol találna maradást magának, ezt halván az Szolnok Várában az Török Urak, hogy tellyességgell pusztán akarjuk adni az Falut, addig szóltak, beszéltek, hgyo ne cselekedgyük azt, hanem Borfői Bory György Uramtul meg vegyük magunkat is Földünket meg szabadítsuk, ha nincsen pénzünk annyira való, avagy az Török Uratok nem ad, mi adunk annyit a mennyi elég lészen csak az Császár Faluját pusztán ne hadgyuk. Mink evvel ki jöttünk Szolnok Várából, az kik voltunk öszve gyültünk, azt modottk egy másznak, hogy ha valakinek van valami igazsága, az az melly igazsággall valami hasznot szerezhethnék az Falunak, tehát most hozza elő, vigyük fel Borfői Bory György Uramnak, ha pedig nincsen senkinek, Borfői Bory György Urammall alkudgyunk meg, meg is alkuttunk 6 Száz Tallérokban, 4 Száz Tallérát megunk között, a kinek volt, annak szerét tettük, két Százat Szolnok Várában az Sayli Török Urtul kellett fel kérni, minek előtte pedig az pénz öszve szerzettünk, azt mondtuk egy másznak, hgyo az Sayli kapu nincsen be téve, hanem a ki ebben az sok számu pénz Summájában nem akar fizetni, tehát dolgára mehet, s ki pdig el nem megyen, és itt marad közöttünk, ebben az fizetésben fizetni kell, ha az Sayli Földön akar lakni szabadossan, mik ugyan Borfői Bory György Uramk meg adtuk az 6 Száz Tallérokát, kit magunk pénzit, kit az Török Úr Pénzit, az mellyet fel kértünk volt Falu fejében bizonyos napig, az melly bizonyos nap régen el mult, az pénzt nem adhattunk, fizethettük meg eddig is mert Kámány Lukács nem akar ebben egy pénzt is fizetni, eddig arra halogatott, hogy hadd lássa a kontraktust, az Armálist és az Nemes Captalan igazságát, az után gondolkodom, ezek az igazságok mind kezünkben vannak, előtte el is olvastattuk Kálmán Lukácsnak, de most immár evvel oltalmazza magát, hgyo ő meg vötte a Császártul mgaát és haáza helyét, minden ház helyhez tartandó ő javaival, hasznaival. Mik az Falu részéről meg bizonyítottuk Leveleink igazságából, hogy mik Saiol nevü falukát minden élő Földivel, vizivel és élő javaival meg vöttük, de Kálmán Lukács csak hatalmasul éli, és birja a Saioli földet, mind addig míg Leveliből meg nem bizonyította, ha pedig nem bizonyíthatta Kámány Lukács, az melly Házban lakik nem övé, az melly Házbul ki jön, az sem övé. Az Al-Pörös Prókátora Tenön Lakozó Szilágyi János feleletét e képpen kezdette: Hogy Kálmán Lukács az én Uramh semmi kedve, akarattya nem volt azon, hogy azt a sok pénzt fel kérjék, hanem a ki kérte, a kire vették, fizessen az is, ha pediglen az én nevem fel van írva az Ármálissba, Contractusba és az Nes Káptalan Levelében, tehát fizető léssel én is, én pedig mért vennék megemh újonnan való földet, mért fizetnék két felé, én meg bizonyitom Kálmány Lukács hogy én az Császártul szintén ugy vettem Házamhoz tartozandó földet, mezőt, Rétet, Halászó vizet, marha járó földet magammal együtt, valamint egy az Sayliak közül, minden földivel egyetemben. TÖRVÉNY Eleget törték elméjeket az emberséges Forgot Emberek ezen az itt ben hagyott Törvényen de ezen egygyezte meg egy Szivel e Törvény tételben Isten szerént és Lélek szerént, mivel mind a Két Fél azon álattya dolgát, hogy mindenik Levelibül bizonyította igazságát, az mellyet az Sayliak meg bizonyítottak az ő Levelikbül, hogy mind Magokat,

mind pedig földeket, minden élő földivel, vizivel, rétével, mezeivel, erdeivel, minden igazságával, etc. Az Hét ágon lévő maradékjával együtt, az mellyet szabadossan élhetnek, birhatnak. De Kálmány Lukács mivel nem bizonyíthatta meg eddig is Levelébül, nincsen semmiközi az Saili Földhöz, réthez, erdőhöz, halászó vizéhez, marha járó földhöz, mid addig míg meg nem bizonyította Levelébül, az mellyen az Házban bé megyen, ki megyen, Saili földön jár, nincsen semmi közi Kálmány Lukácsnak, hanem ha rája rendelt pénzt meg adjgy Kámány Lukács, mint mind egyik meg is adta, az után ő is birja és birhassa, szabadossan mint sajáttját, mint pénzén vött földit. Voltanak pediglan Illyen becsületes Szaéllyek. Tenei Fő Biró Bollabás Pál, Szücs István, Szücs György, Balog Mihály Nes személy. Turi Mihály Pispöki, Fokorai Fő Biró Borzi János, Nes Czakó Gáspár, Cseh Jakab, Kiss Márton, Sz I- Biró Kovács Gergely és Szalóki Mihály Uraimék tötték ezen Trövént itten Saiol. Anno 1669. 19. die octobr. János Deák Fokorai Prédikátor jelen voltam az Törvényben és ugn magam irtam az halott feleleteket és az Törvény vizsgálást L.S.

IV. TÉRKÉP

/A latin szöveg fordítása 1893-ból/

Nemes Szajol Község térképe, kimutatja azon mívelhető mező földjének állását, a társaságtól, az elszagatás által mássá változtatottat, és a szomszédos földkhez való csatolását. És a mostani állapotot; mely által összeszorított szögletbe üzettek a Szajoliak, és csekély határral kerítettek körül. Honnan az pihegő Szajoliak, mívelhető mezei földjük kiterjedését keresvén, valamennyi részt, mennyit az Almásy háborgatásai előtt megjárhattak, ezen térképpel a következő módon kimutatták.

A vezetés kezdete; kezdődtek a Köves Halmon 1. számmal jelölve, hol hajdan Szent Péter Kápolnája állott vala, melynek Szentélyétől a megjárt határok, a Szajoli határoknak kezdetét vették és haladnak a határ-jelek, tényleg megjelelései által 2.3.4.5.6.7.8. jegyzett számok alatt. Ettől a földhatártól ugyanis 8 számtól haladva voltak, a folytatandó utóbbi kiméréstől eltiltottak, honnan haladva a pontozott vonalon haladva által Y betűig. A folytatólagos méréssel felvehették az X. határjegyet, az elmetszés által, mely jel az Érvize előtt erősítetik feltűnőnek, mely vizálló helyen át menvén, a vezetés, megállott a Tisza partján, hova mindaz által a Mérnök sem menni, sem jelt letenni nem tehetett a lovassereg futása miatt Törökszentmiklósból. A másik vezetés ugyancsak a Köveshalmon kezdődik, hol most darabokban téglarakás vájatik; innen halad: a nagyút mellett, vagyis: az ország út mellett, mely hajdan ott járattaték, hol most az új országútja áll. A.B. Törökszentmiklóstra vezetvén, és mely folytatódik a régi, vagyis Nagy Út, vagy Régi Ország Útjából Z. alatt.

A Szajoli Határok mai összeszorított állapota veres színnel jelöltetik. A többiek e lerajzolásból tűnnek ki.

Zathureczky Sándor mérnök rajzolta 1778. ápr.2-án.

